

#8

Documentaire fotoprojecten

Zes nieuwe debutanten
Fotobeurs By Photographers

Retrocamera Nikon Zf

Radioactiviteit in Kazachstan

DOOR DIANA BOKJE

Oneindige rode marslandschappen strekken zich uit met hier en daar een mens gehuld in een beschermend wit pak. Het verontrustende geluid van de geigerteller versterkt het gevoel van vervreemding wanneer je door de zalen van Huis Marseille dwaalt bij de expositie Sacrifice Zone van Eddo Hartmann.

© EddoHartmann

Deverontrustende toename van opofferingsgebieden, sacrifice zones, is iets dat fotograaf Eddo Hartmann al jarenlang verontrust. In 2008 fotografeerde hij in Nevada het terrein waar Amerika zijn kernproeven uitvoerde. “Het was een eerste stap, maar liet mij nog niet los. In de rommelkamer van mijn ideeën bleef het knagen. Hoe kon ik laten zien dat dankzij de multinationals en regeringen langzamerhand de wereld in één grote opofferingszone verandert? Tot Kazachstan op mijn netvlies kwam. In 1949 werd in Kazachstan door Rusland de eerste kernproef uitgevoerd. Er zouden er nog vele volgen. Het 40.000 kilometer grote openlucht laboratorium, dat The Polygon wordt genoemd, ver weg verstopt voor het oog van de wereld in het oostelijkste deel van Kazachstan, was het eerste gebied dat werd opgeofferd. Met dit ene gebied vertel ik het verhaal van alle andere opofferingszones.”

MAANLANDSCHAP

Dat er al 40 jaar geen proeven meer worden uitgevoerd, betekent niet dat de natuur en zijn inwoners weer rustig kunnen leven. De sporen van radioactiviteit en vernietiging zijn nog steeds aanwezig en de bevolking kampt met de gevolgen. Met zijn foto's maakt Hartmann dit zichtbaar. Door het gebruik van het infrarood proces, dat we kennen van de oude Kodak films, kleurt het weinige groen in de desolate landschappen rood. Een symbool voor gevaar dat welbewust door de fotograaf gekozen is. Juist het groen is het gevaarlijkst. Hierin heeft zich de meester radioactiviteit opgehoopt. De bewoners van het gebied zijn nomaden, herders die leven van hun kuddes. Vee dat eet van het besmette gewas waardoor het in de voedselketen terecht komt. Een ander opvallend element in de serie zijn de grote zwartwit panorama's waarop de zwarte kraters zichtbaar zijn die het gevolg zijn van een raketinslag. “De eerste infraroodbeelden die ik maakte, verraste me door hun gelijkenis met ruimtefoto's van maanlandschappen. Het was voor mij direct duidelijk dat ze qua vorm, net als de eerste ruimtebeelden, panoramaformaat moesten hebben.” De surrealistische en desolate landschappen lijken een soort omgekeerd genesis te verbeelden. De aarde was woest en ledig. De leegte is kenmerkend voor de fotografische stijl van Hartmann. “Fotografie is een communicatiemiddel. Ik probeer mijn beeldtaal zo eenvoudig mogelijk te houden waardoor het gemakkelijk binnenkomt bij de ander. Het is een soort omgekeerd schilderen. Waar een schilder begint met een wit canvas en steeds iets toevoegt, richt ik mijn lens op een volle wereld. Ik kader net zo lang tot er maar een paar elementen over zijn, die samen het ultieme verhaal vertellen. Tijdens het fotograferen treed ik in verbinding met het landschap. Je staat daar alleen in dat enorme steppegebied en er is niemand om mee te sparren. Je bent op jezelf aangewezen. Er is alleen dat gevoel. Het voelt bijna als een instinct.”

OVERLEVERS

Helemaal leeg zijn de landschappen niet. Het verhaal gaat ook over de bevolking die als proefkonijn fungeerde en nog steeds moet leven met de gevolgen van de straling. Soms is de mens slechts aanwezig als een miniem onderdeel van het landschap. Zijn blik gericht in de verte om zo de kijker de ruimte te geven om zichzelf in het landschap te projecteren. Daarnaast zijn er portretten van boeren en bewakers. Boeren in een leeg vergiftigd landschap waarvan je je als kijker af vraagt hoe zij leven. Dan zijn er de bewakers die als enige opdracht hebben de verwoeste bunkers en gebouwen te beschermen tegen plundersaars. Een onmogelijke taak. Het ijzer brengt nog steeds voldoende op om het risico te wagen. Dat het nog steeds besmet is, laat men voor het gemak buiten beschouwing. Hoewel Hartmann en de wetenschappers met wie hij door het gebied reist, gehuld zijn in witte pakken en gewapend zijn met een geigerteller, is dit voor de bewoners de dagelijks leefomgeving. Doordat zij van oorsprong herder zijn, heeft de ecologische vernietiging van hun habitat ook hun identiteit aangetast. “Waar ik bewondering voor heb is de veerkracht die zij tonen. Van slachtoffer zijn ze overlever geworden. Hoewel de gevolgen van de stralingsziekte nog dagelijks zichtbaar zijn in kanker en geboortefwijkingen, tonen zij hun kracht. Zij leven in een onherbergzaam gebied waar het 's winters -40 en zomers +40 graden is. Een enkel individu redt het daar niet. Zij kunnen enkel overleven als gemeenschap. Dat heeft hen gesterkt en zorgt dat ze ook in deze extreme omstandigheden kunnen overleven.”

ONGEHOORD VERHAAL

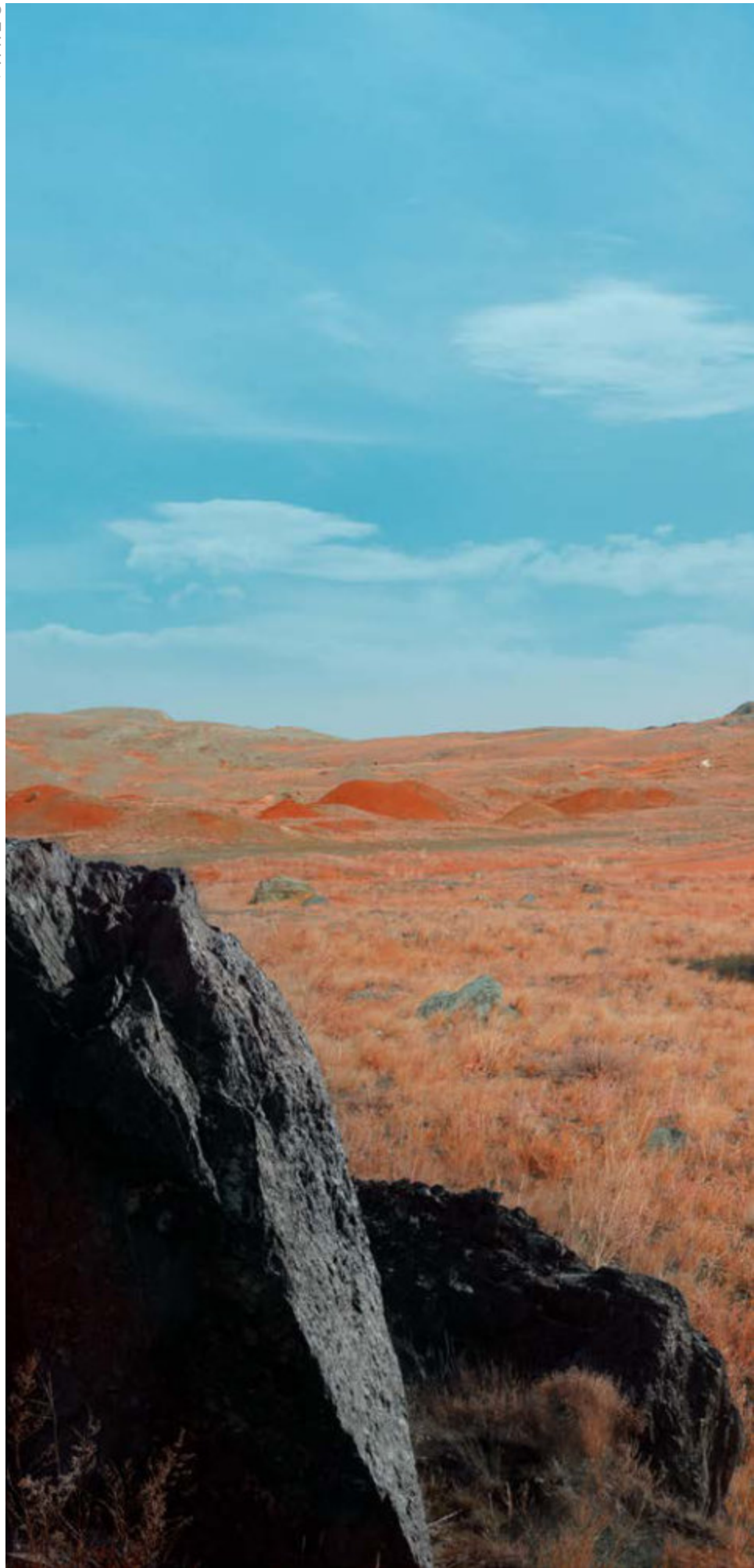
Hartmann maakte in totaal vijf reizen naar Kazachstan. Hoewel hij goed beschermd lijkt in zijn witte pak, is niets minder waar. De pakken beschermen niet tegen radioactiviteit, enkel tegen het meenemen in inademen van radioactieve deeltjes. Wat drijft iemand om dit risico te nemen? “Elke reis is heel intens en aangrijpend. Bij terugkomst in Nederland heb ik meestal een maand nodig om weer bij te komen. Wat me drijft is de behoefte om het verhaal te vertellen. Een verhaal dat tot nu toe ongezien en ongehoord was. Om de bevolking een stem te geven. Daarnaast bereid ik me altijd goed voor om het risico zo klein mogelijk te maken. Ik heb ook een verantwoordelijkheid naar mijn vrouw. Dus ga ik niet op de bonnefooi in mijn autootje rondcrossen. Ik doe onderzoek en heb de gevaarlijke gebieden enkel betreden met wetenschappers die daar onderzoek doen. De straling bouwt zich geleidelijk op, één dag in zo'n gebied staat gelijk aan een onderzoek in een MRI scanner. Toch blijft het beangstigend. Wanneer je terug in het busje zit en ineens de angst je overvalt dat je misschien toch iets meegenomen hebt of niet zorgvuldig genoeg bent geweest in het reinigen. Radiofobia, dat is een bekend verschijnsel dat iedereen overvalt die in zo'n gebied werkzaam is.” □

“ Wat me drijft is de
behoefte om het
verhaal te vertellen

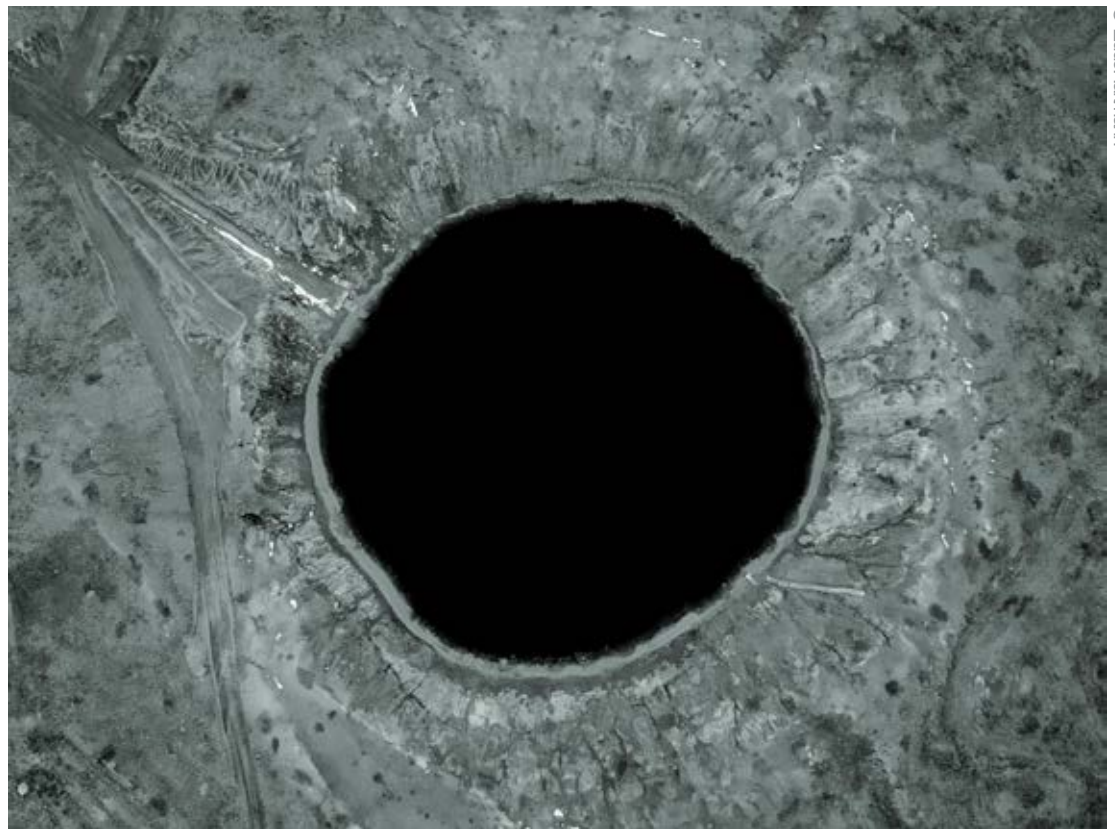
© Eddo Haldrup

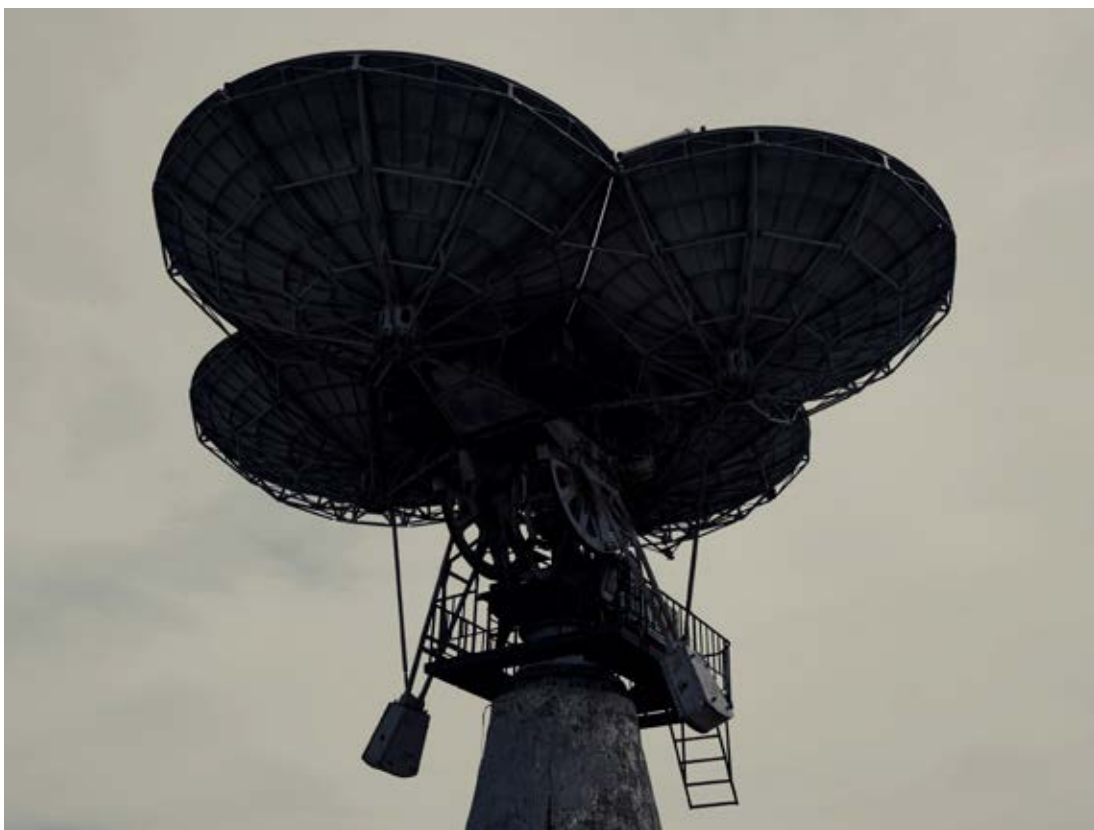

© EddoHartmann

© EddoHartmann

© Eddo Hartmann

EDDOHARTMANN (1973) studeerde aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Tot voor kort gaf hij hier ookles als fotografiedocent. Hij wisselt redactioneel werk in opdracht af met langlopende documentaire projecten. De projecten *Hier woont mijn huis* en *Setting the stage* verschenen in boekvormen zijn tentoongesteld. Zijn werk is opgenomen in verschillende collecties, waaronder die van Huis Marseille, het ministerie van Buitenlandse Zaken, het AMC in Amsterdam en het Kunstmuseum in Den Haag. www.eddohartmann.nl